

0605 (1)

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Νίκου Πετρόχειλου: «Λατίνοι Ιστορικοί: Σαλλούστιος. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια». Έκδόσεις Μορφωτικού Ίδρυματος Έθνικής Τραπέζης.

Είναι βέβαια άναμφισβήτητο ότι η λογοτεχνία των Λατίνων αποτέλεσε το γόνιμο υπέδαφος για να φωτρώσει η λογοτεχνία ή Ευρωπαϊκή, έπαιξε καθοριστικό ρόλο ως προς τις κατοπινές λογοτεχνικές εξελίξεις και δεν έπαψε να συνιστά για τους νεότερους λαούς ένα σημαντικό πολιτιστικό κεφάλαιο πνευματικής καλλιέργειας.

Είναι κοινός τόπος ότι στο Ιστορικό γίνεσθαι ή Ελλάδα έγινε το σχολείο της Ρώμης και ή Ρώμη με τη σειρά της έγινε το σχολείο της Ευρώπης και του υπόλοιπου κόσμου. Αυτό είναι ο λόγος που ή λογοτεχνία των Λατίνων είναι ή καλύτερη σκοπιά για το μελετητή που θέλει να κατοπτρεύσει τις κατοπινές εξελίξεις. Γιατί εκεί ανακλύπουν οι θεμελιαικές αξίες, αυτές που μόρφωσαν την Δυτική Ευρώπη και εκεί ένας διορατικός παρατηρητής θα άνιχνεύσει τους σπόρους του κοινωνικο-πολιτικού, φιλοσοφικού και λογοτεχνικού βίου της αποκτώντας μίαν όλκληρωμένη έποπτεία της πνευματικής προϊστορίας του ευρωπαϊκού κόσμου.

Όσοι ασχολούνται με τη μελέτη των λατινικών κειμένων στη χώρα μας ξέρουν πόσο σπανίζουν οι καλές νεοελληνικές μεταφράσεις τους που θα βοηθούσαν και τον σπουδαστή και το ευρύτερο ελληνικό κοινό στην προσπάθεια να πλησιάσει τον άρχαιο ρωμαίο έργατή του πνεύματος. Το να έχουμε μία σειρά δόκιμων μεταφράσεων στα νέα ελληνικά λατίνων συγγραφέων σίγουρα θα μπορούσε να βοηθήσει σ' αυτή την κατεύθυνση. Θα ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την προσέγγισή τους από τον Έλληνα που δε γνωρίζει τη λατινική γλώσσα. Στην ανάγκη αυτή να εκδοθεί μία σειρά μεταγλωττίσεων των σπουδαιότερων λατίνων συγγραφέων αποφάσισε να σταθεί άραγώ το Μορφωτικό Ίδρυμα Έθνικής Τραπέζης, αρχίζοντας για την ώρα με τους Ιστορικούς. Η σειρά άποφασίστηκε να είναι: Σαλλούστιος, Σουητώνιος, Τάκιτος, Τίτος Λίβιος.

Το Μ.Ι.Ε.Τ. το άποφάσισε αυτό ύστερα από πρωτοβουλία του λατινιστή καθηγητή κ. Ν. Πετρόχειλου —όπως σημειώνεται από τον ίδιο στον πρόλογο του βιβλίου— ο οποίος με έπιστολή του (10.10.1988) προς το Δ. Σ. του Ίδρυματος πρότεινε να άρχίσει μία σειρά τέτοιων μεταφράσεων «για να υπάξει μία, όσο το δυνατόν ευρύτερη, έκπροσώπηση της λογοτεχνικής παραγωγής της κλασικής λατινικής αρχαιότητας, που να άπευθύνεται σε ένα καλλιεργημένο και καλλιεργήσιμο ελληνικό κοινό, όχι άπαραιτήτως έπιστημονικό» (σ. 9). «Όταν βεβαίως προχωρήσουν αυτές οι εκδόσεις δόκιμων μεταφραστικών πονημάτων, όπως το εύχόμαστε, θα είναι σημαντική ή ύπηρεσία που θα προσφερθεί τόσο στο πρώτο άνετότερο πλησίασμα κυρίως, όσο και στην περαιτέρω πιο βαθιά σπουδή των λατίνων συγγραφέων. Στην Ελλάδα συνήθως αυτοί είτε δύσκολα πλησιάζονται ή παραμένουν, σε πολλές περιπτώσεις, για τους πολλούς άπλησίαστοι.

Αυτή τη στιγμή κρατούμε στα χέρια μας όλα τα κείμενα του Σαλλουστίου. Τη μετάφρασή τους έφειλοτέχνησε ο ίδιος ο κ. Νίκος Πετρόχειλος, όμολογος καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής στο

Άριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, που δίδαξε και στα Πανεπιστήμια Κρήτης, Άθηνών και Κύπρου. Την έκδοση έπιμελήθηκε με τη γνωστή καλαισθητη φροντίδα του ά Διευθυντής του Ίδρυματος κ. Ε. Χ. Κάσδαγλης. Πρόκειται για τα άπαντα του Σαλλουστίου. Περιλαμβάνονται: Ο πόλεμος με τον Κατιλίνα, Ο πόλεμος με τον Ιουγούρθα και οι Ίστορίες, Ομιλία του ύπατου Λεπίδου προς το ρωμαϊκό λαό, Ομιλία του Φιλίππου στη σύγκλητο, Ομιλία του Γαίου Κόττα προς το ρωμαϊκό λαό, Έπιστολή του Γναίου Πομπηίου προς τη σύγκλητο, Ομιλία του δημάρχου Γαίου Λικίνιου προς το λαό, Έπιστολή του Μιθριδάτη. Αυτά είναι τα έργα που εκπροσωπούν για μας σήμερα τον Ιστορικό Γάιο Σαλλούστιο Κρίστο (86-53 π.Χ.) και που ή ελληνική τους μετάφραση άνοίγει τη νέα σειρά «Λατίνοι Ίστορικοί» των εκδόσεων του Μ.Ι.Ε.Τ. με ένα τόμο 344 σελίδων μικρού σχήματος, εύχρηστο, εξαίρετα τυπωμένο και φροντισμένο.

Το βιβλίο άρχίζει με έναν πρόλογο του μεταφραστή που άφορά τη σειρά αυτών των εκδόσεων. Για τον Ιστορικό έπειτα που μεταφράζεται στα ελληνικά υπάρχει εισαγωγή στο βίο και το έργο με γενική άποτίμηση του έργου. Και τις μεταφράσεις των κειμένων του Σαλλουστίου, που έπονται, συμπληρώνουν κάθε φορά σύντομα έπεξηγηματικά σχόλια, όπου κρίνεται αυτό άπαραίτητο. Ο Σαλλούστιος έζησε την ταραγμένη έποχή του πρώτου προχριστιανικού αιώνα και ως δήμαρχος υπήρξε σφοδρός αντίπαλος του Κικέρωνα, έγινε συγκλητικός —αν και καταγόταν από οικογένεια πληβίων—, αλλά διώχτηκε από τη σύγκλητο το 50 π.Χ. στην όποια ξαναγύρισε άργότερα με τις ένέργειες του Καίσαρα. Με τα Ιστορικά έργα του ο Σαλλούστιος έγκαινιάσε ως συγγραφέας ένα νέο κλάδο στη ρωμαϊκή Ιστοριογραφία, την Ιστορική μονογραφία. Το ύφος του είναι συνειδητά άρχαϊκό, πυκνό και συμπιεσμένο, άρκετά δύσκολο στη μετάφραση, ενώ συγχρόνως είναι ρητορικό και εύγλωττο. Ένας κατοπινός του ρωμαίος Ιστορικός, ο Τάκιτος, του άποδίδει το χαρακτηρισμό «*rerum Romanarum florentissimus auctor*». Σημειώνουμε ότι ο μεταφραστής κατορθώνει να μάς μεταφέρει στην άτμόσφαιρα του Σαλλουστίου. Έπιπλέον δεν μπορεί παρά να εκτιμήσει κανείς τη γλαφυρή, ρέουσα και συχνά συναρπαστική άπόδοση του ξένου συγγραφέα στο νεοελληνικό μας λόγο στο προκείμενο βιβλίο, όπου ή πιστότητα του κειμένου δεν προδίδει τον άρχαιο λόγο, αντίθετως άποδίδει το πνεύμα και το γράμμα σε έναν άρμονικό συνδυασμό.

Στον πρόλογο του βιβλίου (σ. 12) γράφει ο κ. Πετρόχειλος, σχετικά για τα κίνητρα που τον όδηγησαν στη μετάφραση και τις σκέψεις που εν προκείμενο πρωτάνευσαν στο νου του, τα έξης όρθα: «Πίστευα πάντοτε, σημειώνει, ότι οι βαθυστόχαστες μελέτες έπι ειδικών θεμάτων πολλών από τους εκπροσώπους της σύγχρονης φιλολογικής έπιστήμης μπορεί να διακρίνονται για πολλά θετικά, όπως π.χ. για την προαγωγή της έπιστημονικής σκέψης και τη χάραξη νέων περισόστερο ή λιγότερο πρωτότυπων έπιστημονικών δρόμων και προοπτικών, έχω όμως βαθιά την πεποίθηση ότι κάτι τους λείπει, και αυτό συγκεκριμένα είναι ή άμεση

προσέγγισή τους στη λαϊκή συνείδηση και ευαισθησία. Οί επιστημονικές μας μελέτες προάγουν ἐμᾶς και τὴν ἐπιστήμη, τὸ συγκεκριμένο ὅμως στερεότυπο κείμενο, ἔτσι ὅπως διαμορφώθηκε τελικά ὕστερα ἀπὸ τὶς σοφές ἐπεμβάσεις τῶν φιλολόγων, τὸ ἀφήνουν βασικά ἀναλλοίωτο και στὴ θεμελιώδη οὐσία του ἀμετάβλητο».

Εἶναι ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον, νομίζουμε, τὸ νὰ διαπιστώνει κανεὶς ὅτι ἀρχίζουν νὰ παρουσιάζονται, σὲ τόσο προσεγμένες ἐκδόσεις προορισμένες γιὰ τὸ πλατύτερο ἀναγνωστικὸ κοινὸ, και τὰ λατινικὰ κείμενα παρέχοντας ἔτσι ἓνα ἐργαλεῖο γιὰ τοὺς φοιτητὲς τοῦ κλάδου, γιὰ τοὺς ἐπιστήμονες, ἀλλὰ και γιὰ κάθε καλλιεργημένο ἀναγνώστη. Ἀναμφίβολα τέτοιου εἶδους προσπάθειες ἔρχονται νὰ ἰκανοποιήσουν ἓνα ζωντανὸ αἶτημα ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ βοηθήσουμε, στὸν τόπο μας, τὴν ἄμεση προσέγγιση τῆς ἀνθρωπιστικῆς παράδοσης μέσα σὲ μιὰ ἀντιπαραδοσιακὴ, σὰν αὐτὴν, ἐποχὴ.

Κ. Χ. ΓΡΟΛΛΙΟΣ

Γιόργου Α. Χασιάκου: «Οἱ Κουκουβιστιάνοι (Καλοσκοπίτες) στὶς ἐπάλλξεις τῶν ἐθνικῶν ἀγῶνων: 1821-1949».

Λέγεται ὅτι τὸ μερικὸ δὲ μπορεῖ νὰ δώσει τὴν πλήρη εἰκόνα τοῦ περιγυροῦ, ἀλλὰ δὲν ξεχνιέται, ὅτι γιὰ νὰ συγκεντρωθεῖ αὐτὸ τὸ μερικὸ ἀπαιτεῖται κόπος και ἀκόμη περισσότερο προσοχὴ γιὰ τὴν ἐξακριβώση ἐκείνου ποὺ πραγματικά πρόσφερε και ὑποχρεώνει τὸν συλλέκτη νὰ μὴν τὸ υποβιάσει ἢ ὑπερτονίσει.

Ἀλλὰ ὁ κίνδυνος, κατὰ τὴν ὥρα ἐπεξεργασίας τοῦ μερικοῦ προκύπτει και ἀπὸ ἄλλο στοιχεῖο: πόσο ἀπέχει τὸ μερικὸ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὸ ἐπισημαίνει και τὸ καταγράφει; Ποιὲς ὑποκειμενικὲς ἢ ἀντικειμενικὲς φορτίσεις τὸ δένουν μ' αὐτὸν ποὺ τὸ ἐπεξεργάζεται;

Ἀναρωτιέται κανεὶς ἂν ὑπάρχει πραγματικὴ, ἀληθινὴ, ἀντικειμενικὴ ἐξιστορήση τῶν περιστατικῶν και ὄχι μιὰ προσαρμογὴ ἢ ἀναπροσαρμογὴ γιὰ χάρη σκοπιμότητων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ συμπεριλάβουμε αὐτὰ ποὺ δημιουργοῦν μεγαλύτερους κινδύνους: τὰ ἰδεολογικῶν περιεχομένου ἐπειδὴ γίνονται ἓνα μὲ τὸν ἄνθρωπο μέσω τοῦ φανατισμοῦ.

Ὁ συγγραφέας, ἐδῶ, μᾶς ἐξιστορεῖ (μέσω μορφῶν, ποὺ περνοῦν στὸν χρόνο, δικὴν σκιῶν τοῦ Πλατωνικοῦ σπηλαίου) τὴν ἱστορία ἐνὸς χωριοῦ και ἐκείνου ποὺ αὐτὸ πρόσφερε στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἔθνους, δηλαδὴ σ' ἐποχὴ ἀγῶνων ἀπελευθερωτικῶν. Κι οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ καταγράφονται μ' ἀπαρχὴ τὸ 1821 και τέρμα τὸν πῖο ἄγριο ποὺ δέχτηκε αὐτὸ τὸ ἔθνος παγιδευμένο ἀπὸ σκοπιμότητες, ποὺ ὁ πυρῆνας τοὺς βρισκόταν ἔξω ἀπ' αὐτὸ.

Ἀλλὰ ὑπάρχει και ἄλλο στοιχεῖο ποὺ μᾶς ἐπιβάλλει, ἐδῶ, νὰ μάσαστε προσεκτικῶς. Ὁ συγγραφέας δὲν κάνει διαχωρισμὸ ἀνάμεσα σ' αὐτὸ ποὺ λέγεται ἀγῶνας γιὰ ἀπελευθέρωση ἀπὸ ξενικὸ ζυγὸ (ἀπελευθερωτικὸς), ἀπὸ τὸν ἀγῶνα ποὺ γίνεται γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ, ν' ἀνατραπεῖ κ.ο.κ. ἢ ὅποια σὲ βάρος τοῦ λαοῦ μείωση τῶν κοινωνικῶν του δικαιωμάτων (κοινωνικὸς ἀπελευθερωτικὸς ἀγῶνας).

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ὅμως, δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ γίνεῖ κατανοητὸς, ὁ ἓνας ἢ ὁ ἄλλος ἀγῶνας. Κι

αὐτὸ φαίνεται σὸ ὅτι τὰ πάντα σμιγοῦν, χωρὶς ἀφήνουν περιθώρια μεγάλης κρίσης, μιὰ και ἡδὴ τὴν κρίση (ἐπιλογὴ) τὴν ἔχει κάνει ὁ συγγραφέας.

Ὡστόσο, παρὰ τὰ πῖο πάνω, ὁ συγγραφέας ἐρχεται και διασφίζει μνήμη —μπορεῖ νὰ μὴ χωρεῖ σὲ ἔρευνα, μελέτη, ἀνάλυση, κατάταξη, ἀξιολόγηση τῆς ὕψης ποὺ τὴν διακρίνει, ἀλλὰ τυπικὰ τὴν πλησιάζει και δὲν τὴν παραγράφει.

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο και ὁ ἀγωνιστὴς ἀπὸ τὴν Κουκουβίστα (Καλοσκοπή), κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φωκίδας, δὲν σβήνεται ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς μνήμης. Καὶ τὸ κυριότερο, ἀφήνονται και σ' αὐτὸν στιγμὲς μέσα στὴ ροὴ τοῦ χρόνου, γιὰ νὰ μπορέσει ἡ Ἀνάμνηση νὰ τὸν φέρει σὸ φῶς. Σημειώσαμε, ὅτι ὁ συγγραφέας καταγράφει τὶς ὑπηρεσίες τῶν ἀπὸ τὸ πῖο πάνω χωριὸ ἀνθρώπων, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ 1821 και τερματίζοντας σὸ 1949.

Εὐκόλο μπορεῖ νὰ καταλάβει κανεὶς ὅτι ἐδῶ δὲν ὑπάρχει, μόνον, πλῆθος ἀγωνιστῶν, ἀλλὰ και ἓνα πλῆθος γεγονότων ἀπ' ὅπου ξεκινᾷ ἡ δράση τῶν πῖο πάνω.

Ἐδῶ ἀποδεικνύεται τὸ ἰσόρροπο ποὺ διακρίνει τὴν κρίση τοῦ συγγραφέα.

Ὅχι σπάνια, θὰ λέγαμε κατὰ κανόνα, τὰ περιστατικὰ ἐνῶ ξεκινοῦν ἀπὸ τὰ ἴδια αἰτία: τὰ ἐθνικὰ, στὴν οὐσία ἢ διατύπωσή τους και ἢ ὅποια κίνηση γιὰ ἐφαρμογὴ ἢ δικαίωση ἢ ἀπόρριψή τους γίνεται μὲ διαφορετικὲς ἐκτιμήσεις. Ἐτσι ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ δεῖ τί εἶναι «πολιτικὴ ἔθνικη» ἔξω ἀπὸ τὴν αἰδεολογικὴ πολιτικὴ» θὰ βρισκόταν σὲ δύσκολη θέση. Κι αὐτὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, λόγω τῆς γεωγραφικῆς της τοποθεσίας εἶναι πάντα θῆμα αὐτῶν τῶν πολιτικο-ἐθνικῶν αἰτίων, ἀκριβῶς ὅπως στὰ μετὰ τὸν Ἀλέξανδρο χρόνια τῶν Διαδόχων και Ἐπιγόνων του, ποὺ προκειμένου νὰ ἐπιβληθεῖ ὁ ἓνας πάνω στὸν ἄλλο, ἔφταναν σὸ ἴδιο σημεῖο: τὶς καταστροφές.

Μιὰ γι' αὐτὲς ὁ συγγραφέας μέσα σὸ βιβλίο του, ἀλλὰ ὁ λόγος του εἶναι λεπτὸς, χωρὶς δέυτητες και συχνὰ ἰσομερίζει τὰ πράγματα. Γιατὶ πραγματικὰ τὸν κατέχει ἀντικειμενικὸ πνεῦμα. Κυριότερα, γιὰ τὴν γνωρίζει μιὰ βασικὴ ἀρχή: τὴν ἱστορία τὴν γράφουν οἱ δυνατοί, τῆς κάθε ὥρας, γιὰ νὰ τὴν ἀγοράζουν οἱ ἀδύνατοι.

Προσφέρει στὴν ἱστορία τοῦ χωροῦ τῆς Κουκουβίστας, μ' αὐτὸ τὸ βιβλίο ὁ συγγραφέας.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΟΥΡΙΩΤΗΣ

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Λάμπρου Πορφύρα: «Τὰ ποιήματα» (1894-1932). Φιλολ. ἐπιμέλεια: Ἐλένη Πολίτου-Μαρμαρινοῦ, Νεοελλ. Βιβλιοθήκη Ἰδρύματος Οὐράνης, Ἀθήνα 1993.

Κώστα Ἀρμεντι: «Ἐπιγυδὼς ἀδράνεια», ποιήματα, Λευκωσία 1993.

Μαρίας Ράλλη-Υδραίου: «Ἡ πατρίδα μου ἢ Κιουτάχεια», Ἀθήνα 1993.

Λεωνίδα Γαλινοῦ: «1939-1949», μιὰ ἐνημέρωση γιὰ τοὺς νέους. Β'. Ἐκδ. Πιτσιλός, Ἀθήνα 1993.

Φιλολογικὴ Κύπρος: 1993, τιμητικὸς τόμος γιὰ τὸν Μιχαὴλ Κυθραϊώτη. Ἐκδ. τοῦ Ἑλλ. Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου.